

16 JUNI 2023

Rainer Zitelmann: Var Adam Smith vänster?

Adam Smith betraktas allmänt som den moderna kapitalismens fader. Hans verk citeras av Milton Friedman, Friedrich August von Hayek och många andra liberala och libertarianska tänkare. Adam Smith, förklarade Friedman, "who but for the accident of having been born in the wrong century ... undoubtedly have been a Distinguished Service Professor at the University of Chicago."

Men vissa har uttryckt en annan åsikt. I en väl mottagen essä hävdade den brittiska ekonomiska historikern Emma Rothschild att Adam Smiths tänkande var minst lika mycket en föregångare till det som har kommit att kallas

Den skarpaste kritiken mot Smith inifrån det frihetliga lägret kom från ekonomen Murray N. Rothbard, som i sitt monumentala verk *Economic Thought Before Adam Smith. An Austrian Perspective on the History of Economic Thought* inte skröder orden i sitt förtal av Smith och hävdar att Smith ingalunda var den förespråkare för fri marknadsekonomi som han vanligen har framställts som. Rothbard går dessutom längre. Med sin felaktiga arbetsvärdeteori ser Rothbard Smith som föregångaren till Karl Marx: "Marxists, with somewhat more justice, hail Smith as the ultimate inspiration of their own Founding Father, Karl Marx." Enligt Rothbard misslyckades Smith med att förstå entreprenörens ekonomiska funktion och saknade till och med insikterna från ekonomer som Richard Cantillon, stödde statligt införda räntetak, tunga skatter på lyxig konsumtion och omfattande statliga ingripanden i ekonomin. På ett personligt plan säger Rothbard att Smith också var opålitlig eftersom han tidigare hade kämpat för frihandel men tillbringade de senaste tolv åren av sitt liv som kommissionär för skotska tullar.

Mycket av denna kritik är säkerligen berättigad, och ändå skulle det vara fel att kalla Adam Smith för vänsterytter, vilket bevisas av hans djupa misstro mot regeringen. När ekonomin förstörs är det, enligt Smith, aldrig av entreprenörer och köpmän, utan alltid av staten: "Great nations are never impoverished by private, though they sometimes are by public prodigality and misconduct," skrev han i sitt stora verk *The Wealth of Nations*. Han tillade optimistiskt: "The uniform, constant, and uninterrupted effort of every man to better his condition, the principle from which public and national, as well as private opulence is originally derived, is frequently powerful enough to maintain the natural progress of things toward improvement, in spite both of the extravagance of government and of the greatest errors of administration. Like the unknown principle of animal life, it frequently restores health and vigour to the constitution, in spite, not only of the disease, but of the absurd prescriptions of the doctor."

Metaforen säger mycket: Privata ekonomiska aktörer representerar en sund och positiv utveckling, medan politiker hindrar ekonomin med sina meningslösa regleringar.

Adam Smith skulle ha varit mycket skeptisk idag om han kunde se regeringar i Europa och USA ingripa allt mer i ekonomin, och politiker som tror att de är smartare än marknaden. "Every individual," skrev Smith i sitt magnum opus, "is continually exerting himself to find out the most advantageous employment for whatever capital he can command. It is his own advantage, indeed, and not that of the society, which he has in view. But the study of his own advantage

local situation, judge much better than any statesman or lawgiver can do for him.”

Kanske beror uppfattningen att Smith var en vänsterman också på att han upprepade gånger riktade svidande kritik mot köpmän, entreprenörer och de rika, samtidigt som han passionerat förespråkade bättre villkor för arbetare. Enligt Smith skulle dock en förbättring av vanliga människors situation inte komma till stånd genom omfördelning och överdriven statlig intervention, det skulle vara det naturliga resultatet av ekonomisk tillväxt, som i sin tur framförallt förutsatte en sak: ekonomisk frihet. I den mån ekonomisk frihet råder och marknader expanderar kommer människors levnadsstandard också att stiga. Tre hundra år efter Smiths födelse och cirka 250 år efter publiceringen av hans magnum opus vet vi att moralfilosofen och ekonomen hade rätt.

Rainer Zitelmann är författare till boken Myter om kapitalism (utkommer inom kort från Svensk Tidskrift).